

Становище на Европейския икономически и социален комитет относно „Достъпът до вода: справяне с водната бедност и нейното въздействие върху социалната политика“

(становище по собствена инициатива)

(2023/С 349/10)

Докладчици: **Kinga JOÓ** и **Carlos Manuel TRINDADE**

Решение на пленарната асамблея	25.1.2023 г.
Правно основание	Член 52, параграф 2 от Правилника за дейността Становище по собствена инициатива
Компетентна секция	„Заетост, социални въпроси и гражданство“
Приемане от секцията	21.6.2023 г.
Приемане на пленарна сесия	13.7.2023 г.
Пленарна сесия №	580
Резултат от гласуването („за“/„против“/„въздържал се“)	171/19/22

1. Заключение и препоръки

1.1. ЕИСК напълно подкрепя резолюциите на Организацията на обединените нации, с които се потвърждава, че водата е основно право на човека ⁽¹⁾, което е от съществено значение за пълноценното упражняване на правото на живот и на всички права на човека ⁽²⁾. В цел 6 от целите на ООН за устойчиво развитие (ЦУР) и в принцип 20 от Европейския стълб на социалните права (ЕССП) на Европейския съюз са установени общите принципи на правото на достъп до вода. В случай на изменение на климата водната бедност придобива по-голямо значение и изисква публични политики за борба с нея. При недостиг на вода най-засегнати са уязвимите групи от населението.

1.2. ЕИСК призовава Комисията и държавите членки да прилагат основан на правата на човека подход по отношение на всички политики в областта на водите и да предприемат мерки във връзка с водната бедност, като по този начин изпълняват посоченото в Европейския стълб на социалните права. Услугите за водоснабдяване и канализация (ВиК) следва да бъдат устойчиви, справедливи, ефективни, с високо качество и финансово достъпни за всички и да обръщат специално внимание на уязвимите социални групи.

1.3. ЕИСК счита, че всеобщият достъп до питейна вода и канализация с високо качество на справедлива цена за населението следва да се третира като обществено благо, а не просто като стока, и поради това не следва да се управлява съобразно правилата на единния пазар.

1.4. ЕИСК призовава Комисията да насърчава общ подход за разбиране на водната бедност на равнището на ЕС и да разработи всеобхватно определение за водната бедност, което да дава възможност за реално и споделено разбиране за нея ⁽³⁾ и в рамките на което всяка държава членка да може да разработи свое определение в зависимост от контекста, в съответствие с европейското.

⁽¹⁾ <https://www.ohchr.org/en/water-and-sanitation>.

⁽²⁾ <https://digitallibrary.un.org/record/687002>.

⁽³⁾ Становище на Европейския икономически и социален комитет относно „Справяне с енергийната бедност и устойчивост на ЕС: предизвикателства от икономически и социален аспект“ (проучвателно становище по искане на чешкото председателство“ (ОВ С 486, 21.12.2022 г., стр. 88).

1.5. ЕИСК призовава Европейската комисия да изготви общи насоки за наблюдение на достъпа до качествени и финансово достъпни ВиК услуги ⁽⁴⁾ и географските, социалните и основаните на пола различия между тях на равнището на държавите членки и на ЕС, да картографира настоящото състояние и редовно да наблюдава неговото развитие. Данните следва да бъдат надеждни, валидни и публично достъпни. Това е необходимо и за да се спази член 16, буква а) от Директива (ЕС) 2020/2184 на Европейския парламент и на Съвета от 16 декември 2020 г. относно качеството на водите, предназначени за консумация от човека ⁽⁵⁾ (наричана по-долу Директивата за питейната вода), и ЕИСК очаква да бъде прието предложението на Европейската комисия за преработване на Директивата за пречистването на градските отпадъчни води (ДПГОВ) ⁽⁶⁾, с което се включва член 19 относно достъпа до канализация.

1.6. ЕИСК предлага на Комисията предстоящият преглед на ДПВ да включва гаранция за всеобщ достъп до ВиК, както е посочено в ЦУР 6 на ООН. ЕИСК препоръчва на Комисията да приеме общи насоки за ценообразуването на водата и канализацията, в рамките на които държавите членки да могат да разработят своите регулаторни рамки в зависимост от контекста. Тези насоки следва да зачитат правото на човека на вода и принципа за невлошаване с оглед на препоръчаното от ООН относно правата на човека и достъпа до питейна вода и канализация.

1.7. ЕИСК подчертава, че плащането за ВиК услуги следва да не застрашава задоволяването на други социални нужди. Във връзка с това призовава Комисията да направи преглед на мерките, прилагани във всички държави членки по отношение на финансовата достъпност и, по-специално, по отношение на уязвимите потребители. ЕИСК призовава Комисията въз основа на този преглед да създаде общи насоки за държавите членки за идентифициране на домакинства, които изпитват проблеми, свързани с финансовата достъпност, и по-специално уязвимите групи, и да изготви мерки за разрешаването им. Тези насоки следва да гарантират, че на нито един потребител в уязвимо положение няма да бъде прекъснато водоснабдяването ⁽⁷⁾. Мерките следва да се основават на цялостен поглед върху положението на засегнатите домакинства и следва да се прилагат инструменти на социалната политика, мерки на жилищната политика и специфични мерки по отношение на ВиК услугите по начин, съобразен с контекста. Принципът на солидарността следва да бъде взет предвид при финансирането на такива мерки; в допълнение към публичното финансиране следва да бъдат проучени иновативни форми на финансиране, например създаване на специални фондове, включени в сметките за вода.

1.8. ЕИСК препоръчва ЕС да приеме и засили регулаторните рамки относно договорите за концесии за вода, за да бъде стопанисвана като обществено благо, а не като стока, с която може да се търгува. Такива регулаторни рамки следва:

- а) да бъдат съобразени с правата на човека;
- б) да насърчават устойчивостта на водните екосистеми;
- в) да бъдат създадени и изпълнявани по прозрачен начин с обществено участие;
- г) да допълват рамката на концесионните права с публичните институции, за да се възстановят срещу справедливо възнаграждение правата на ползване на водните ресурси и да бъдат пренасочени по време на кризи със суша към потребители в извънредна ситуация.

1.9. ЕИСК отбелязва, че е налице фундаментално различие между публичното и частното управление на водите, като при всяко от двете могат да бъдат открити и добри, и лоши примери. Частното управление обаче, поради насочеността си към печалба, трудно би изпълнявало основното изискване за универсалност на услугата, т.е. обслужване на 100 % от населението. ЕИСК счита, че публичното управление на водите е в по-добра позиция да гарантира универсален достъп до вода и канализационни системи на справедлива цена и с адекватни стандарти за качество, както и възстановяване и опазване на екосистемите.

⁽⁴⁾ В допълнение към наблюдението, установено в Директивата за питейната вода (Директива (ЕС) 2020/2184).

⁽⁵⁾ ОВ L 435, 23.12.2020 г., стр. 1. „идентифицират хората без достъп или с ограничен достъп до вода, предназначена за консумация от човека, включително уязвимите и маргинализираните групи, както и причините за липсата на такъв достъп“ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/PDF/?uri=CELEX:32020L2184>.

⁽⁶⁾ Предложение за директива на Европейския парламент и на Съвета за пречистването на градските отпадъчни води COM(2022) 541 final, 2022/0345 (COD).

⁽⁷⁾ Вж. също: <https://www.aquapublica.eu/article/news/access-water-and-sanitation-must-be-priority-commission-action-plan-implement-pillar>.

1.10. ЕИСК счита, че ЕС и държавите членки следва да приемат концепция за околната среда и да разработят програми за финансиране на водоразпределителните предприятия, за да се постигне намаляване на течовете и загубите — един от най-големите проблеми на управлението на водните ресурси. ЕИСК призовава Комисията и държавите членки да обмислят и подкрепят нови и иновативни технически решения за преодоляване на недостига на вода, като например използване в по-голяма степен на сиви води и пречистени отпадъчни води, и децентрализирани, маломасштабни съоръжения за пречистване на отпадъчните води.

1.11. ЕИСК призовава Комисията и държавите членки да осигурят публично финансиране за инфраструктурно развитие, със специално внимание към собственици на имоти с оскъдни ресурси и социално необлагодетелстваните градски и селски райони, чиято инфраструктура от дълго време се нуждае от обновяване. В контекста на „Вълната на саниране“ следва да се обмисли развитието на водоснабдителната и канализационната инфраструктура. Освен това при териториалното устройство следва да се предвиди предоставяне на ВиК услуги, което да бъде устойчиво в екологичен, икономически и социален план.

1.12. ЕИСК отбелязва с внимание наличието на множество речни басейни в Европа, които включват няколко държави членки, и препоръчва приемането на рамка за политическо и техническо управление и участието на гражданското общество за всеки от съществуващите басейни в ЕС (вж. параграфи 6.4 и 6.5). ЕИСК предлага Комисията да извърши оценка на резултатите от управлението на речните басейни и да въведе политически, технически и основани на участието механизми за подобряването му. Комисията следва да създаде съвет по речните басейни, който представлява всички заинтересовани страни, като структура, подпомагаща органа, отговарящ за речните басейни, и да й възложи роля на посредник при трансгранични конфликти.

1.13. ЕИСК препоръчва на Комисията:

- да регламентира свръхводоемките селскостопански и промишлени проекти във връзка със създаването екологични и социални проблеми надолу по веригата и, в някои случаи, да предвиди етап за постепенно премахване за такива проекти, като намери решения за участващите предприятия, работници и територии и като отдели необходимите средства за постигане на баланс в рамките на постигнатото решение;
- да разработи законодателство за гарантиране на минимален дебит, който достига морето;
- да гарантира приемането от страна на ЕС на планове за действие при извънредни ситуации, в които се дава приоритет на достъпа до вода за консумация от човека в условията на криза с недостиг на вода.

1.14. ЕИСК предлага ЕС да изготви политики за защита на потребителите, като гарантира, че всеки има достъп до безопасна питейна вода на справедлива цена и до подходящи канализационни системи. Тези политики следва да включват участието на различни заинтересовани страни (потребители, работници, предприятия) в консултативните органи.

1.15. ЕИСК призовава Комисията и държавите членки да предприемат мерки за повишаване на осведомеността на живеещите в ЕС относно стойността на водата, важноста на достъпа до вода и санитарно-хигиенни условия за всички. Потенциалът на комуникацията и образованието за повишаване на осведомеността следва да бъде използван за насърчване на по-устойчиво ползване на ВиК услуги⁽⁸⁾. Повишаването на осведомеността следва да бъде насочено към децата и младите хора като ключови участници в устойчивото ползване на ВиК услуги в бъдеще, но и да включва всички възрастови групи. Що се отнася до домакинствата в положение на водна бедност, повишаването на осведомеността следва да бъде включено сред други мерки за подобряване на достъпа на домакинствата до качествени и финансово достъпни ВиК.

1.16. ЕИСК подчертава, че политиките на ЕС и на държавите членки за водите следва да бъдат съгътствани със систематични проучвания на нуждите от персонал във водния сектор, включително необходимите квалификации, развитието на работната сила и управлението на здравословните и безопасни условия на труд. Тези проучвания следва да бъдат извършени заедно със социалните партньори в сектора.

⁽⁸⁾ Както е подчертано и в посланията и политическите препоръки на Срещата на върха по въпросите на водата в Будапеща през 2016 г., https://www.budapestwatersummit.hu/hu/Vilagtalalkozo/Letoltheto_dokumentumok и в Призива от Будапеща от Срещата на върха по въпросите на водата през 2019 г.: https://www.budapestwatersummit.hu/en/Summit/Budapest_Appeal.

2. Въведение и обхват на становището

2.1. Водата е съществено важна за всички аспекти на живота. Тя е също така ключов елемент от устойчивото развитие и е от съществено значение за мира на нашата цивилизация. Изменението на климата вече утежни свързаните с водата проблеми и ще продължава да ги задълбочава в още по-голям мащаб в бъдеще. Недостатъчното снабдяване с прясна вода оказва все по-голям натиск върху човешките общности, особено върху уязвимите групи.

2.2. През 2010 г.⁽⁹⁾ Общото събрание на ООН изрично призна правото на човека на вода и добри санитарни условия, което беше препотвърдено на Конференцията на ООН за водите през 2023 г.⁽¹⁰⁾ ООН потвърждава и факта, че чистата питейна вода и добрите санитарни условия са съществено важни за реализацията на всички права на човека. Седемнадесетте международно приети ЦУР на ООН включват цел 6 — „Осигуряване на достъп на всички до вода и санитарни условия и устойчивото им управление“ Наред с тези глобални ангажименти принцип 20 на Европейския стълб на социалните права гласи, че „всеки има право на достъп до основни услуги с добро качество, включително водоснабдяване и канализация“.

2.3. ЕС е създал всеобхватна правна и управленска рамка, за да се гарантира устойчивото управление на водните си ресурси, и е постигнал напредък в изпълнението ѝ⁽¹¹⁾,⁽¹²⁾. В свои предходни становища ЕИСК се застъпва за обвързване на свързаните с водата предизвикателства, борбата с бедността и амбицията за ликвидирането ѝ⁽¹³⁾, за насърчаване на водоснабдяването и канализацията като жизненоважни обществени услуги за всички⁽¹⁴⁾ и за улесняване на достъпа до питейна вода на лицата от рискови групи и на живеещите в изолирани, трудно достъпни или периферни селски райони⁽¹⁵⁾.

2.4. С настоящото становище по собствена инициатива се обръща внимание на актуалните предизвикателства относно достъпа до чиста вода и канализация. В него също така се проучват мерки, които следва да бъдат взети на европейско, национално и местно равнище, и ролята на организираното гражданско общество за справяне с водната бедност и последиците от нея, по-специално за най-уязвимите лица. Накрая в него се разглеждат начини за смекчаване на социалните, политическите и икономическите последици от водната бедност и въздействието ѝ върху човешкото здраве.

2.5. Водната бедност съществува в ЕС въпреки относително благоприятното положение на ЕС в световен план. Липсата на достъп до качествена и финансово достъпна вода и канализация, т.е. ситуация, която може да бъде описана като водна бедност, е нещо, с което всекидневно се сблъскват милиони граждани на ЕС. С други думи, на милиони европейци е отказано правото на достъп до финансово достъпна и качествена вода и канализация.

2.6. Водната бедност обаче има значителни социални, икономически и екологични последици, в т.ч. рискове за здравето на индивидуално и колективно равнище, по-ниска степен на пригодност за заетост и влошаване на местната икономика, социално изключване, замърсяване на околната среда и политическа нестабилност. Такива последици са силно непропорционални спрямо дела, който домакинствата имат в потреблението на вода и генерирането на отпадъчни води в сравнение с промишлеността и селското стопанство. Във връзка с това е показателно, че първата успешна европейска гражданска инициатива касаеше достъпа до вода и канализация, настоявайки за гарантирани ВиК услуги за всички в ЕС, за поставяне на правата на човека над пазарните интереси при водоснабдяването и за повече усилия от страна на ЕС с цел гарантиране на всеобщ достъп до вода и канализация⁽¹⁶⁾. Справянето с водната бедност е необходимо с цел постигане на политическите приоритети на ЕК, по-специално по отношение на Зеления пакт и ангажимента му никога да не бъде изоставен.

2.7. С ДПВ се създава задължение за държавите членки да предприемат всички необходими мерки, за да се гарантира достъпът до питейна вода за уязвимите и маргинализираните групи. С нея обаче не се потвърждава всеобщото право на достъп до безопасна питейна вода и добри санитарни условия, което е включено в ЦУР. ЕИСК призовава ЕК да включи потвърждаването на това право в следващото преразглеждане на ДПВ.

⁽⁹⁾ Резолюция № 64/292: *The human right to water and sanitation* („Правото на човека на вода и добри санитарни условия“) (2010 г.), https://www.un.org/waterforlifedecade/human_right_to_water.shtml.

⁽¹⁰⁾ https://sdgs.un.org/sites/default/files/2023-03/Closing%20press%20release_waterconference_FINAL_24Mar.pdf.

⁽¹¹⁾ Преработен текст на Директивата за питейната вода (2018 г.).

⁽¹²⁾ Предложение за преразглеждане на Директивата за пречистване на градските отпадъчни води (2022 г.).

⁽¹³⁾ Становище на Европейския икономически и социален комитет относно „Интегриране на водната политика към другите европейски политики“ (проучвателно становище по искане на унгарското председателство) (ОВ С 248, 25.8.2011 г., стр. 43).

⁽¹⁴⁾ Становище на Европейския икономически и социален комитет относно Съобщение на Комисията относно Европейската гражданска инициатива „Водата и санитарно-хигиенните условия са човешко право! Водата е обществено благо, а не стока!“ (COM(2014) 177 final) (становище по собствена инициатива) ОВ С 12, 15.1.2015 г., стр. 33.

⁽¹⁵⁾ Становище на Европейския икономически и социален комитет относно Предложение за директива на Европейския парламент и на Съвета относно качеството на водите, предназначени за консумация от човека (преработен текст) (COM(2017) 753 final — 2017/0332(COD)) (ОВ С 367, 10.10.2018 г., стр. 107).

⁽¹⁶⁾ <https://right2water.eu/>.

2.8. ЕИСК отбелязва със съжаление, че наличните данни са ограничени и разпокъсани, поради което е трудно да се добие цялостна представа за мащаба и характеристиките на това явление.

3. Достъп до качествена вода и добри санитарни условия

3.1. 2,2 % от населението на ЕС, т.е. приблизително 9,8 милиона души, не ползват безопасно управлявана питейна вода от подобрен източник, достъпен в жилището им ⁽¹⁷⁾. Други 2 %, приблизително 9,4 милиона души, имат достъп до основни услуги, свързани с питейна вода, единствено извън жилището си ⁽¹⁸⁾. Приблизително 450 000 жители на ЕС ⁽¹⁹⁾ нямат достъп дори до основни услуги, свързани с питейна вода. 6,7 милиона души в ЕС, т.е. 1,5 % от населението, живеят без санитарни съоръжения, т.е. в домакинство без баня, душ или вътрешна тоалетна с течаща вода, а 84,5 милиона души, т.е. 19 % от населението, живеят без достъп дори до вторично пречистване на отпадъчните води ⁽²⁰⁾.

3.2. Водната бедност засяга в особено голяма степен уязвимите лица и домакинства.

- Вероятността домакинствата в положение на бедност да живеят без санитарни съоръжения е над три пъти по-голяма ⁽²¹⁾.
- Липсата на достъп до водоснабдяване, канализация и хигиена (WASH) засяга непропорционално жените по множество начини, например заради непропорционалната им роля при изпълнението на домакинската работа и поради проблеми, свързани с хигиената по време на менструация.
- Децата са непропорционално засегнати, понеже са по-изложени на последствията от лошата хигиена.
- Хората, които живеят с увреждане или специални нужди, също са по-изложени на последствията от водната бедност.
- Бездомните хора, особено хората, които спят на улицата, са силно засегнати от липсата на WASH поради изключителната си бедност в жилищен план.
- Най-голямото етническо малцинство в Европа, ромите, са силно засегнати от липсата на достъп до безопасна и финансово достъпна питейна вода и канализация. Един от всеки трима роми живее в жилище без течаща вода ⁽²²⁾, а само половината имат вътрешна тоалетна или душ ⁽²³⁾. Има примери за маргинализирани общности, в които ромите са свърхпредставени, като са им отказани дори основни свързани с питейна вода услуги, заради затваряне на обществени чешми ⁽²⁴⁾, и поради факта, че живеят в райони, засегнати от замърсяване на подпочвените води вследствие на стопански дейности ⁽²⁵⁾.
- Мигрантите, особено тези без документи, настанени при „извънредни обстоятелства“ и в неформални жилища, могат да бъдат изложени особено много на ограничен достъп до ВиК.
- Липсата на достъп до финансово достъпно водоснабдяване и канализация може да окаже въздействие на семейните предприятия на уязвимите домакинства, като създава социални и икономически проблеми.

⁽¹⁷⁾ <https://data.worldbank.org/indicator/SH.H2O.SMDW.ZS?locations=EU>, референтна година: 2020 г. Процент на хората, които не ползват питейна вода от подобрен източник, който е достъпен в жилището им, която е налична при необходимост и която не съдържа замърсяване с фекалии и приоритетни химични вещества. Подобрените източници на вода включват водопровод, тръбен кладенец или сондаж, защитен издълбан кладенец, защитен извор и бутилирана или раздавана вода.

⁽¹⁸⁾ <https://data.worldbank.org/indicator/SH.H2O.BASW.ZS?locations=EU>, референтна година: 2020 г. Този показател обхваща както хора, които използват основни водоснабдителни услуги, така и такива, които използват безопасно управлявани услуги по водоснабдяване. Основните, свързани с питейна вода, услуги се определят като питейна вода от подобрен източник, при условие че времето за набавянето ѝ не надвишава 30 минути за отиване и за връщане. Подобрените източници на вода включват водопровод, тръбен кладенец или сондаж, защитен издълбан кладенец, защитен извор и бутилирана или раздавана вода.

⁽¹⁹⁾ Евростат, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdg_06_10/default/table?lang=en. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/demo_pjan/default/table?lang=en.

⁽²⁰⁾ Евростат, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdg_06_20/default/table?lang=en. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/demo_pjan/default/table?lang=en.

⁽²¹⁾ https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ilc_mdho05/default/table?lang=en.

⁽²²⁾ <https://fra.europa.eu/en/content/fra-opinions-eu-midis-ii-roma>.

⁽²³⁾ <https://www.europarl.europa.eu/news/bg/headlines/society/20200918STO87401/diskriminatsiata-na-romite-kakvi-merki-vzema-es>.

⁽²⁴⁾ http://www.errc.org/uploads/upload_en/file/thirsting-for-justice-march-2017.pdf.

⁽²⁵⁾ <https://eeb.org/wp-content/uploads/2020/04/Pushed-to-the-Wastelands.pdf>.

3.3. Географските различия във водоснабдителната и канализационната инфраструктура са важен — макар и не единствен — фактор при различния от социална гледна точка достъп. В много райони инфраструктурните и социалните проблеми се припокриват. Маргинализираните селски общности може да бъдат в особено неблагоприятно положение. Освен това в бедните на ресурси райони, които от дълго време се нуждаят от обновяване, некачествената инфраструктура допринася за водната бедност и екологичните проблеми.

3.4. Междувременно демографските промени засягат географското разпределение на търсенето на ВиК услуги. Урбанизацията увеличава натиска върху ВиК услугите в много гъсто населените градски зони. В други части на ЕС, по-специално — но не само — селските райони, намаляването на населението представлява предизвикателство за експлоатацията на мрежите.

3.5. Макар че горепосочените проблеми с липсата на достъп до ВиК засягат главно социални групи, много по-голям процент от населението на ЕС — средно 30 % — е засегнат от някаква форма на недостиг на вода, т.е. несъответствие между търсенето и предлагането на вода⁽²⁶⁾. Хората в Южна Европа са изправени пред сериозен недостиг на вода през цялата година. В други части на Европа недостигът на вода настъпва спорадично и в конкретни „горещи точки“. Общо 8 милиона души в Европа живеят в райони, които често са засегнати от суша или недостиг на вода⁽²⁷⁾. Предвижда се изменението на климата да доведе до допълнително сезонно намаляване на наличните води в повечето части на Европа.

3.6. Освен това чрез изменението на хидроложките цикли и режима на валежите и чрез покачването на температурите, изменението на климата е основен фактор, който влияе на недостига на вода и оказва пряко въздействие върху WASH по множество начини. Сушите, покачването на температурите и дори екстремните валежи намаляват количеството и качеството на водата и увреждат инфраструктурата, което води до трудности при поддържането на хигиенно и санитарно поведение. Покачването на морското равнище може да намали наличността на питейна вода заради наводнения и проникване на солени води. Сведенията конкретно за Европа са оскъдни; въз основа на глобалните тенденции обаче може основателно да се предположи, че изменението на климата има непропорционални последици върху уязвимите лица, домакинства и общности⁽²⁸⁾.

3.7. Количеството вода, което домакинствата използват, варира значително между отделните държави членки, и е в рамките между 77 и 220 литра на ден на глава от населението⁽²⁹⁾. В държавите членки от Източна Европа се наблюдава тенденция на по-ниско потребление от това в държавите членки от Западна Европа, а някои от южните държави членки са най-големите потребители; наблюдават се обаче и отклонения в стойностите⁽³⁰⁾.

3.8. Макар че качеството на водата в ЕС по принцип е добро, в някои райони продължава да има проблеми, както е видно от случаите на нарушения, при които са предприети действия срещу някои държави членки въз основа на ДЦВ. Освен това липсата на достъп до безопасно управлявана питейна вода, особено на основни водни услуги, поражда висок риск от потребление на небезопасна питейна вода.

3.9. Качеството на питейната вода като цяло се оценява като много добро, макар и това да не е всеобщо мнение. Данни от проучване в средата на периода 2010—2020 г. показват, че 82 % от жителите на ЕС считат качеството на питейната вода в района, където живеят, за добро⁽³¹⁾, докато приблизително 7 % са на обратното мнение. Общата оценка на питейната вода в ЕС е много по-неблагоприятна, като едва 27 % изразяват съгласие с твърдението, че има добър достъп до безопасна и чиста вода в ЕС като цяло.

⁽²⁶⁾ <https://www.eea.europa.eu/publications/water-resources-across-europe-confronting>.

⁽²⁷⁾ Първо изслушване относно „Време е за Син пакт“, 27 февруари 2023 г.

⁽²⁸⁾ <https://www.preventionweb.net/understanding-disaster-risk/risk-drivers/poverty-inequality>.

⁽²⁹⁾ EurEau, The governance of water services in Europe (Управление на водните услуги в Европа), 2020 г. <https://www.eureau.org/resources/publications/5268-the-governance-of-water-services-in-europe-2020-edition-2/file>

⁽³⁰⁾ <https://smartwatermagazine.com/news/locken/water-ranking-europe-2020>.

⁽³¹⁾ <https://circabc.europa.eu/sd/a/0070b535-5a6c-4ee4-84ba-6f6eb1682556/Public%20Consultation%20Report.pdf>.

3.10. Макар че преобладаващото мнозинство от жителите на ЕС ползват чешмяна вода за миене, лична хигиена и готвене, дялът на хората, които я пият, е по-малък. В средата на периода 2010—2020 г. над 90 % съобщават, че използват чешмяна вода за готвене, а едва 55 % заявяват, че винаги пият само чешмяна вода, като други 10 % винаги пият чешмяна вода след филтриране.

3.11. През последните десетилетия водата премина през процес на комерсиализация, а ВиК услугите през процес на приватизация и финансиализация. През последните години тези процеси бяха поставени под въпрос и вече има примери на общини, които са си възвърнали управлението на водните услуги. Водата е от съществено значение за живота, общо благо и право на човека. В този контекст ЕИСК счита, че като услуги от обществен интерес ВиК услугите следва да подлежат на ясна регулация, която да гарантира задълженията за предоставяне на услуги, така че навсякъде да се осигури управление на водата и отпадъчните води на достъпна цена и с достатъчно качество на услугата. Комисията следва да запази изключенията, предвидени за водата и отпадъчните води в Директивата за концесиите (2014/23/ЕС)⁽³²⁾ и предоставени в резултат на успешната европейска гражданска инициатива „Право на вода“ (Right2Water). ЕИСК препоръчва на Комисията да освободи водните услуги от правилата на единния пазар.

4. Финансова достъпност

4.1. Финансовата достъпност на ВиК услугите е повод за нарастващо безпокойство сред жителите на ЕС — наред с друго и поради неотдавнашното увеличение на цените на енергията — а се очаква разходите за тези услуги да се увеличат. Макар че в общи линии разходите за ВиК не представляват прекомерна тежест за домакинствата, те често са такава за домакинствата с ниски доходи и броят на засегнатите домакинства вероятно ще нараства. Ако се приложи прагът от 3 %, в 13 държави от ЕС най-бедните 5 % от населението изпитват финансови затруднения по отношение на ВиК услугите, а в някои държави са засегнати дори най-бедните 10 % от населението⁽³³⁾. Междувременно един такъв подход към измерването на проблемите с финансовата достъпност може да бъде оспорен, да бъде труден за количествено изразяване и да не показва пълния мащаб на проблема, като не отчита домакинствата, които потребяват недостатъчно, разликите в ценообразуването на водата⁽³⁴⁾ и относителното положение с доходите на домакинствата.

4.2. Цената на ВиК услугите показва висока степен на териториални различия между и в рамките на държавите⁽³⁵⁾ и поради липса на подробни статистически данни не може да бъде направен всеобхватен преглед. Разпределителните системи в селските райони обаче се характеризират с по-дълги мрежи и по-големи експлоатационни разходи, което води до по-високи тарифи.

4.3. Освен по-ниските доходи, уязвимите домакинства биха могли да са по-изложени на проблеми, свързани с финансовата достъпност, поради по-лошото качество и по-ниската ефективност на съоръженията си и по-малкото време, прекарано вкъщи. Маргинализираните жени, деца и млади хора, както и безработните лица, са засегнати непропорционално.

4.4. Макар че преобладаващите проблеми с финансовата достъпност налагат целенасочени и ефективни социални мерки, понастоящем не може да се придобие цялостна представа за мерките на държавите — членки на ЕС, за справяне с проблемите с финансовата достъпност, включително мерките, насочени към уязвимите потребители. Освен това липсва цялостна представа за възможността — или за липсата на такава — за спиране на услугата и за минималното обслужване. Налична е обаче частична информация за някои държави⁽³⁶⁾, която показва голямо разнообразие от такива мерки за справяне с проблемите с финансовата достъпност.

4.5. Рамковата директива за водите доразви концепцията на принципа „замърсителят плаща“ чрез целта за възстановяване на разходите в пълен размер, за да се гарантира здравето на екосистемите. Прилагането на този принцип обаче се сблъсква с принципа на всеобщия достъп до висококачествена питейна вода на достъпни цени и на практика поражда сериозни

⁽³²⁾ Директива 2014/23/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 26 февруари 2014 г. за възлагане на договори за концесия (ОВ L 94, 28.3.2014 г., стр. 1).

⁽³³⁾ https://www.eesc.europa.eu/sites/default/files/files/blue_deal_fiasconaro.pdf.

⁽³⁴⁾ <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/e1b8a4b6-en/index.html?itemId=/content/component/e1b8a4b6-en>.

⁽³⁵⁾ <https://www.eureau.org/resources/publications/eureau-publications/5824-europe-s-water-in-figures-2021/file>.

⁽³⁶⁾ <https://www.wareg.org/documents/affordability-in-european-water-systems/>, <https://www.oecd.org/env/resources/15425332.pdf>.

социални последици, по-специално нарастване на неравенствата, тъй като най-бедните групи от населението или са изправени пред пропорционално по-високи тарифи, или не са обект на горепосочения принцип. ЕИСК счита, че принципът на всеобщия достъп до висококачествена питейна вода на достъпни цени следва да бъде основен и да се разглежда успоредно с екологичните опасения, които стоят в основата на принципите „замърсителят плаща“ и „възстановяване на разходите в пълен размер“.

4.6. За да се спази правото на човека на вода, да се отговори на изискванията на опазването на екосистемите и социалните съображения, тарифната структура на водата е важен лост за финансова достъпност, ефективност, справедливост и опазване на водите. С оглед на множеството цели съществуват различни тарифни структури, включително предложената от специалния докладчик ⁽³⁷⁾ по правата на човека на безопасна питейна вода и добри санитарни условия на 76-ата сесия на Общото събрание на ООН ⁽³⁸⁾.

5. Устойчивост

5.1. В рамките на настоящото становище няма да разглеждаме екологични проблеми, като например проникването на солени води или замърсяването, които в крайна сметка биха могли да породят социални проблеми. Фокусът е поставен върху човешките дейности, които водят до свръхексплоатация и причиняват конфликти във връзка с потреблението. Най-добре познатият проблем от този род е когато нечие потребление на вода пречи на потреблението ѝ от друго лице. В законодателството на ЕС и в националното законодателство е направен опит за разрешаването на това чрез управление на речните басейни ⁽³⁹⁾, което е на различни нива на изпълнение и осъществяване в цяла Европа.

5.2. Свръхексплоатацията води до увеличаване на недостига и влошаване на качеството на водата и на качеството на услугата. Влошаването на качеството на водата обаче увеличава и недостига, не под формата на липса на вода сама по себе си, а чрез намаляване на количеството вода, която е подходяща за използване за всякакви цели или поне чрез намаляване на средствата, необходими за приваждане на тази вода обратно в рамките на приемливи стандарти. За да се разреши проблемът със свръхексплоатацията, следва да се обърне внимание на причините за това вместо на последиците, които бяха обсъдени в предишния параграф. Свръхексплоатацията причинява екологични проблеми, които пораждат социални проблеми, тъй като човешките дейности зависят от екосистемите, по-специално от здравите.

5.3. Откроява се конкретен проблем, а именно развитието на свръхводоемки селскостопански и промишлени проекти в райони с недостатъчно вода, при което тези проекти са възможни единствено чрез пренос на вода от други басейни и чрез свръхексплоатация на повърхностните води, което води до екологични и социални проблеми надолу по веригата. Например свръхексплоатацията на една река води до намаляване на седиментите и хранителните вещества, които достигат до морето, което увеличава деградацията на крайбрежните ивици и спада на запасите от риба. Като цяло свръхексплоатацията води до изтощаване на екосистемите, което в най-голяма степен засяга най-уязвимите групи от населението.

5.4. Социалните проблеми възникват от намаляването на рибните запаси и потенциално от спада на туризма по морското крайбрежие. Макар че чрез големи инвестиции можем да смекчим последиците от проблемите с деградацията на крайбрежните ивици, за да подпомогнем туризма, същото не може да се каже за рибните запаси. От друга страна, ако ЕС приеме законодателство, за да спре проектите, които са отговорни за свръхексплоатацията, ще бъде изправен пред проблема със загубата на работни места.

5.5. Течовете и загубите ⁽⁴⁰⁾ не се дължат на свръхексплоатация, а на неефективно и неприемливо потребление на вода. Това обаче е проблем, за чието решаване е необходима единна визия. Когато става дума за течове и загуби, основната гледна точка на предприятията за разпространение на вода за потребление от човека е стопанската ⁽⁴¹⁾. Проблемите с течовете и загубите се разрешават, докато разрешаването им стане по-скъпо от това да се не занимават с тях. По принцип този момент настъпва при течове и загуби от около 15 % ⁽⁴²⁾. Възможна е и друга перспектива и понастоящем, с нарастването на недостига, е много важно да се слезе под тези 15 %.

⁽³⁷⁾ Предложението му е многостепенна тарифа, при която първото ниво следва да бъде финансово достъпно и дори безплатно при определени обстоятелства, в съответствие с правото на човека на вода; второто ниво следва да бъде тарифа за възстановяване на разходите; а третото — с много по-високи цени, като се генерира кръстосано субсидиране от луксозно към основно използване и се предотвратява прекомерната експлоатация. ЕИСК счита, че всяка държава членка или дори всяко ВиК предприятие следва да определи стойностите за всяко ниво.

⁽³⁸⁾ „Risks and impacts of the commodification and financialization of water on the human rights to safe drinking water and sanitation“ („Рискове и последици от комерсиализацията и финансиализацията на водата върху правата на човека на безопасна питейна вода и добри санитарни условия“), доклад, представен на 76-а сесия на Общото събрание на ООН от специалния докладчик по правата на човека на Безопасна питейна вода и добри санитарни условия, Pedro Arrojo Agudo, A/76/159.

⁽³⁹⁾ Директива 2000/60/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 23 октомври 2000 г. за установяване на рамка за действията на Общността в областта на политиката за водите (ОВ L 327, 22.12.2000 г., стр. 1) (Рамкова директива за водите).

⁽⁴⁰⁾ Като цяло течовете и загубите се отнасят до физически загубена вода и за нефактурирана вода, като се има предвид, че част от нефактурираната вода обаче е разрешена. За повече подробности, моля, вижте воден баланс.

⁽⁴¹⁾ За целите на настоящия параграф в случая на загуби нямаме предвид нефактурирано разрешено потребление.

⁽⁴²⁾ Това е типичната целева стойност, използвана в Португалия. В други държави от ЕС има различни целеви стойности, но самата стойност не е относима към развиването на нашата идея.

6. Управление

6.1. ЕИСК отбелязва, че водоснабдяването и канализацията в световен мащаб са от компетенцията на общините, с различни видове разпределителни предприятия (търговски дружества или общински услуги), обслужващи една или повече общини, както и факта, че в Европейския съюз и по света огромното мнозинство от хората се обслужват от публични водни дружества. Освен различните форми, които може да приеме водоразпределителното предприятие, има една ключова разлика: публичното и частното управление. При всяко от тях можем да открием различни видове управление. Както при публичното, така и при частното управление можем да намерим и добри, и лоши примери. Въпреки това частното управление, което на първо място се интересува от печалбата, може да срещне трудности при изпълнението на изискванията за универсалност на услугата — измерение, което обществената услуга е в по-добра позиция да постигне ефективно на достъпна цена и с достатъчно качество на услугата. ЕИСК отбелязва, че това заключение се подкрепя от примерите за възстановяване на общинското управление на ВиК услугите през последните две десетилетия.

6.2. За да се гарантира качество на услугата, финансова достъпност и универсални услуги, участието на всички заинтересовани страни, на управленско равнище и в регулаторни органи, е най-доброто средство за поддържане на водоснабдяването и канализацията в съответствие с ЦУР 6 в условия на нарастващ недостиг и увеличаващи се цени. На нивото на водоразпределението има един успешен пример в Кордоба, където общинското предприятие EMACSA има общ управителен съвет, в който участват заинтересованите страни, което е пример за основано на участието управление⁽⁴³⁾. Вместо да се ръководят от едно-единствено лице, регулаторните органи следва да имат управителен съвет, в който участват заинтересованите страни, за да се гарантира по-ефективно регулиране.

6.3. Международните реки и водоеми могат да бъдат източник на напрежение и в крайна сметка на конфликти между държави, дори и в рамките на ЕС. ЕИСК счита, че ЕС следва да има по-голямо участие в сегмента на управлението на речните басейни, в които участват няколко държави членки, като определи общи принципи, конкретни цели и квалифицирано наблюдение, като най-добрия начин да се допринесе за управлението на водите в момент на недостиг, който поражда кризи от различен вид.

6.4. Понастоящем моделът на управление на водите (разпръснатост и липса на йерархични надзорни органи, както и бюрократична неяснота) е неефективен. Налице е неотложна нужда да се намери нов модел на управление за водните екосистеми, по-специално за тези, които включват няколко държави членки. Съществуват множество органи във водния сектор с отговорности на различни етапи от водния цикъл, с противоположни гледни точки и цели, а понякога и с припокриващи се отговорности. ЕИСК предлага на Комисията да въведе рамка за управление на речните басейни с политически и технически органи на равнище речен басейн, за да се гарантират с максимална ефективност общи политически насоки и техническо управление, както и участието на всички заинтересовани страни чрез ефективни механизми за участие.

6.5. ЕИСК предлага по-специално управленски модел, който е едновременно политически и технически, демократичен и отворен, ориентиран към осъществяване на практика на принципа на всеобщия достъп до качествена питейна вода на достъпни цени за обществеността. ЕИСК предлага да бъдат създадени „комитети за управление“, съставени от членове от всички заинтересовани държави, на които да бъде възложено политическото управление и разрешаването на всякакви конфликти на интереси между държавите. Тези комитети за управление на речните басейни следва да бъдат подпомогнати от техническа експертна комисия и да осъществяват техническото управление на речните басейни. „Комитетът за управление“ следва публично и строго да определи йерархията на отговорностите между него и различните субекти, които съществуват в държавите, включени в речния басейн, за да не се допусне несъвместимост или объркване относно разпределението на отговорностите. Наред с „комитета за управление на речните басейни“ следва да функционира и „консултативен съвет“. Този съвет ще бъде съставен от организации на гражданското общество, по-специално екологични, климатични и потребителски организации и социалните партньори, и ще е натоварен с поддържането на структуриран граждански диалог с „комитета за управление“ и с оказването на подкрепа при разрешаването на евентуални конфликти на интереси.

Брюксел, 13 юли 2023 г.

Председател
на Европейския икономически и социален комитет
Oliver RÖPKE

⁽⁴³⁾ Enrique Ortega de Miguel и Andrés Sanz Mulas, „Water Management in Córdoba (Spain): A Participative, efficient and Effective Public Model“ („Управлението на водата в Кордоба (Испания): основан на участието, ефективен и ефикасен публичен модел“) в Reclaiming Public Water, изд. TNI, 2005 г.